

О. В. ПАЛАМАРЕНКО

Національний лісотехнічний університет України
вул. Генерала Чупринки, 103, Львів, 79057
e-mail: olgapal1982@gmail.com

ОРНІТОФАУНА ДЕНДРАРІЮ БОТАНІЧНОГО САДУ НАЦІОНАЛЬНОГО ЛІСОТЕХНІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ УКРАЇНИ

У статті наведені дані спостережень за птахами в дендрарії Ботанічного саду Національного лісотехнічного університету України, розташованого в центральній частині Львова на вул. О. Кобилянської, 1. Матеріали зібрані протягом 2017–2021 років. Проаналізований видовий склад птахів заповідного об'єкту – станом на 2021 рік виявлено 37 видів. Встановлені осілі птахи – 8 видів ряду Passeriformes. Визначено, що найбільш привабливою для птахів є та ділянка дендрарію, яка розташована на верхній частині пагорбу, де зосереджені насадження хвойних дерев, у тому числі тису ягідного, зростає коркове дерево амурське. Плющ та омела біла приваблюють птахів упродовж усього року. Найвагоміший фактор ризику для птахів – це кішки, які утримуються мешканцями прилеглих будинків та регулярно відвідують дендрарій. Доглядові роботи також чинять виражений негативний вплив на птахів, особливо в період гніздування.

Ключові слова: птахи, поширення, дендрарій, фактори ризику, охорона.

Орнітофауна Львова та околиць міста, у порівнянні з іншими групами хребетних тварин, вивчена доволі ґрунтовно. Свідченням чого є низка наукових праць [1–4, 6]. Так, станом на 1994 рік у Львові налічувалося 197 видів птахів (103 види – гніздові, 68 видів – зимуючі, 100 – пролітні та 34 – залітні) [1]. За період між 2006 і 2018 роками список гніздових птахів селітебної частини Львова налічував 84 види [3]. Однак, у межах заповідних об'єктів міста, де зростає значна частка привабливих для птахів чагарникових та деревних рослин із різних куточків світу, досліджень проведено недостатньо.

Метою роботи було вивчення орнітофауни дендрарію ботанічного саду НЛТУ України на вул. О. Кобилянської у Львові. Завдання: зібрати дані щодо сезонного різноманіття видового складу птахів; визначити перелік осілих видів; встановити найбільш цінні рослини, які використовують птахи для живлення та інших цілей; проаналізувати основні фактори ризику для птахів.

Матеріали і методи досліджень

Польові дослідження проведені нами у різні сезони упродовж 2017–2021 років. Усі ділянки дендрарію, площа якого становить 0,8 га, дослідженнями охоплені рівномірно. Кожен облік тривав від 15 хвилин до однієї години. За 2019–2021 роки здійснено 46 обліків. Ідентифікували птахів з допомогою ілюстрованого визначника [9] та за голосами.

Результати досліджень та їх обговорення

У кінці XIX століття створені насадження навколо Крайової школи лісового господарства. Тепер тут розташований корпус № 3 НЛТУ України, Музей лісової фауни та інші споруди університету. Зараз зростає понад 400 колекційних деревно-чагарникових екземплярів, у тому числі й рослини, яким більше 100 років (їхня частка – близько 7%) [5].

Детальних і систематичних досліджень орнітофауни ботанічного саду НЛТУ України у XX столітті ніхто не проводив. Лише у 2003 р. на території дендрарію започаткувала дослідження Різун Е. М. Тоді обліковано спостереження за 10 видами гніздової орнітофауни, серед них: горлиця садова (*Streptopelia decaocto* Frivaldszky), дятел звичайний (*Dendrocopos major* L.), сойка (*Garrulus glandarius* L.), кропив'янка чорноголова (*Sylvia atricapilla* L.), горихвістка звичайна (*Phoenicurus phoenicurus* L.), дрізд чорний (*Turdus merula* L.), синиця

блакитна (*Parus caeruleus* L.), повзик (*Sitta europaea* L.), горобець хатній (*Passer domesticus* L.) [8].

У 2017–2019 рр. у різні сезони протягом року ідентифіковано таких птахів: припутень (*Columba palumbus* L.), голуб сизий (*Columba livia*, Gmelin), горлиця садова, дятел звичайний, дятел середній (*D. medius* L.), сойка, сорока (*Pica pica* L.), галка (*Corvus monedula* L.), грак (*C. frugilegus* L.), омелюх (*Bombycilla garrulus* L.), кропив'янка чорноголова, вільшанка (*Erithacus rubecula* L.), чикотень (*Turdus pilaris* L.), дрізд чорний, дрізд-омелюх (*T. viscivorus* L.), дрізд співочий (*T. philomelos* Brehm), синиця блакитна, синиця велика (*P. major* L.), гаїчка-пухляк (*P. montanus* Baldenstein), повзик, зяблик (*Fringilla coelebs* L.), костогриз (*Coccothraustes coccothraustes* L.), яструб малий (*Accipiter nisus* L.) [8].

Зростання кількості виявлених видів від 10 (у 2017–2019 роках) до 23 (у 2003 році) можна пояснити різними підходами до вибору птахів, що підлягали обліку. Перш за все це пов'язано з ідентифікацією як гніздових, так і зимуючих видів, привабливістю різних видів дерев і чагарників дендрарію для живлення птахів в осінній та зимовий період, а також, частково, їхньою підгодівлею. У 2017–2021 рр. не виявлено горобця хатнього та горихвістку звичайну, які були обліковані в попередній період [8].

У 2019 році проведено 13 обліків. Ідентифіковано 11 видів птахів навесні та 7 видів восени. Загалом за рік на дослідженій території виявили 14 видів (припутень, голуб сизий, сойка, сорока, костогриз, вільшанка, синиця велика, синиця блакитна, дрізд чорний, дрізд співочий, чикотень, зяблик, дятел звичайний, серпокрилець чорний (*Apus apus* L.). Варто зазначити, що серпокрильця чорного бачили лише в небі над заповідним об'єктом.

У 2020 році здійснено 7 обліків та виявлено 6 видів птахів взимку (січень-лютий) і 6 видів восени (жовтень). Загалом за рік ідентифіковано 7 видів птахів (грак, сойка, дрізд чорний, чикотень, синиця велика, голуб сизий, дятел звичайний).

У 2021 році навесні проведено 14 обліків та виявлено 19 видів птахів. Узимку (січень-лютий) проведено 5 обліків і виявлено 12 видів. У вересні-грудні 2021 року за результатами 7 обліків ідентифіковано 33 види. Загалом у 2021 році виявлено 37 видів: синиця велика, синиця блакитна, синиця чубата (*P. cristatus* L.), синиця довгохвоста (*Aegithalos caudatus* L.), синиця чорна (*P. ater* L.), гаїчка болотяна (*P. palustris* L.), дрізд чорний, чикотень, дрізд співочий, дрізд білобровий (*T. iliacus* L.), дрізд-омелюх, мухоловка сіра (*Muscicapa striata* Pallas), вільшанка, припутень, голуб сизий, сорока, сойка, ворона сіра (*Corvus cornix* L.), грак, дятел звичайний, дятел середній (*D. medius* L.), дятел білоспинний (*D. leucotos* Bechstein), жовна сива (*Picus canus* Gmelin), повзик, підкоришник звичайний (*Certhia familiaris* L.), підкоришник короткопалий (*C. brachydactyla* Brehm), костогриз, зяблик, зеленьяк (*Chloris chloris* L.), снігур (*Pyrrhula pyrrhula* L.), чиж (*Spinus spinus* L.), шишкар ялиновий (*Loxia curvirostra* L.), кропив'янка чорноголова, волове очко (*Troglodytes troglodytes* L.), золотомушка жовточуба (*Regulus regulus* L.), просянка (*Emberiza calandra* L.), канюк звичайний (*Buteo buteo* L.). Птахи, які ідентифіковані у 2021 році, належать до 14 родин (рис.). Найкраще представлена родина Muscicapidae – 7 видів. Родина Fringillidae включає 6 видів, родина Paridae – 5 видів. Сім родин представлені одним видом.

Щороку влітку в небі над заповідним об'єктом спостерігали серпокрильця чорного, тоді як гусей (*Anser* sp.) та журавля сірого (*Grus grus* L.) – в окремі роки під час осінньої міграції.

Протягом 2017–2021 років упродовж усіх сезонів у дендрарії траплялися такі види: синиця велика, синиця блакитна, дрізд чорний, сорока, сойка, голуб сизий, повзик та костогриз.

Новими для Львова у 2006–2018 роках було 7 видів [3], з яких у ботанічному саду в 2021 році ми реєстрували гаїчку болотяну, ворону сіру, дятла білоспинного, синицю чорну.

Найбільш цінні рослини, які птахи використовують для живлення: тис ягідний, сосна, коркове дерево амурське, омела біла, бук, дуб, горіх волоський, карія.

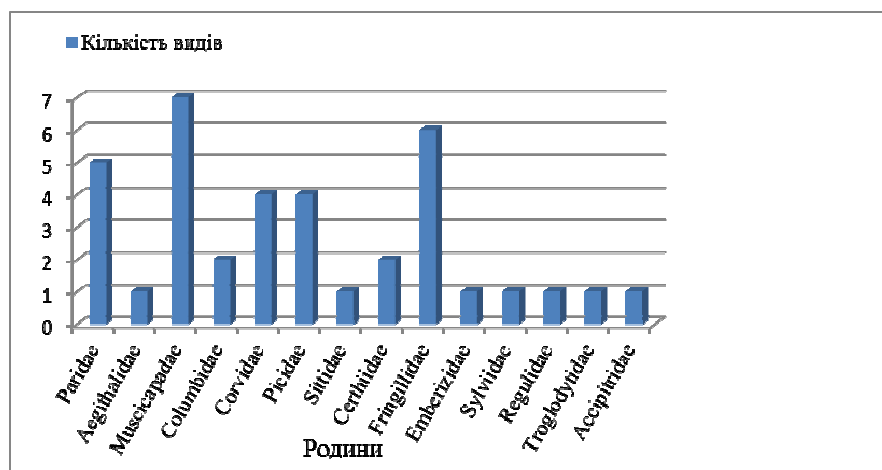


Рис. Різноманіття птахів ботанічного саду НЛТУ України у 2021 р.

Для дроздів особливо цінними є насадження тису ягідного та коркове дерево амурське. У осінньо-зимовий період тут концентруються не лише осілі птахи (чорні дрозди), але й мігруючі зграйки із декількох видів дроздів. Тис ягідний є постійним місцем концентрації костогризів.

Омела та плющ на старих деревах дають можливість птахам не тільки знаходити комфортні місця для ночівлі чи відпочинку вдень, але і для облаштування гнізд. Для прикладу, у 2019 році припутні облаштували своє гніздо саме серед заростей плюща.

Найбільш привабливою для птахів є ділянка дендрарію, яка розташована на верхній частині пагорбу, де зосереджені насадження хвойних дерев, у тому числі тису ягідного, зростає коркове дерево амурське. Плющ та омела біла приваблюють птахів упродовж усього року.

Найвагоміший фактор ризику для птахів – це кішки, які утримуються мешканцями прилеглих будинків та регулярно відвідують дендрарій. Поширена тут також куниця кам'яна (*Martes foina*), яка може спустошувати гнізда дрібних горобиних птахів [7].

Деякі доглядові роботи (стрижка кущів, вилучення окремих дерев чи сухих гілок, згортання підстилки) чинять виражений негативний вплив на птахів, особливо в період гніздування. Збір горіхів, жолудів та насіння проводиться не повною мірою – для тварин завжди залишається значний запас урожаю.

Спеціальних заходів з охорони тварин на заповідній території не існує. Доречним було б розвішування штучних гніздівель на деревах та інформування мешканців прилеглих будівель про неприпустимість напіввільного утримання домашніх кішок, які систематично полюють на птахів у дендрарії.

Висновки

Якщо на початку XXI століття в регіоні реєстрували 10 видів гніздової фауни, то у 2017–2019 роках нами вже було виявлено 23 види. У результаті ґрунтовних досліджень 2021 року було ідентифіковано 37 видів птахів.

Упродовж року в дендрарії трапляються птахи: синиця велика, синиця блакитна, дрізд чорний, сорока, сойка, голуб сизий, повзик та костогриз.

Птахів у дендрарії найбільше приваблюють крони таких рослин, як тис ягідний, коркове дерево амурське, дуб, бук, горіх волоський, омела, плющ.

Небезпеку для птахів становить два види ссавців-хижаків – кішка та куниця кам'яна. Негативний вплив чинить господарська діяльність людини під час різноманітних доглядових робіт.

1. Бокотей А. А. Видовий склад і чисельність орнітофауни м. Львова. *Наукові записки Державного природознавчого музею НАН України*. Львів. 1994. Т. 11. С. 5–15.

2. Бокотей А. А. Гніздова орнітофауна міста Львова та основні причини її змін (за результатами складання гніздових атласів птахів у 1994–1995 та 2005–2007 рр.). *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Біологія*. 2008. Вип. 23. С. 17–25.
3. Бокотей А. А. Динаміка гніздової орнітофауни селітебної частини Львова за період між 2006 і 2018 роками. *Наукові записки Державного природознавчого музею*. Львів. 2020. Вип. 36. С. 95–106 DOI: <https://doi.org/10.36885/nzdpm.2020.36.95-106>
4. Бокотей А. А. Огляд орнітофауни міста Львова. *Беркут*. Т. 4 (1–2). 1995. С. 3–13.
5. Кендзьора Н. З. Дендрарій Ботанічного саду НЛТУ України в комплексній підготовці фахівців лісового і садово-паркового господарства. *Актуальні проблеми озеленення населених місць: освіта, наука, виробництво, мистецтво формування ландшафту*: матер. III міжнар. наук-практ. конф., присвяченої до 10-річчя відкриття напрямку підготовки «Лісове та садово-паркове господарство» (Біла Церква, 25–26 трав. 2017 р). Біла Церква. 2017. С. 72–74.
6. Кузьо Г. Сучасний стан і перспективи досліджень орнітофауни передмість міста Львова. *Вісник Львівського університету. Серія біологічна*. 2016. Вип. 72. С. 3–14.
7. Паламаренко О. В. Свавці дендрарію ботанічного саду Національного лісотехнічного університету України. *Стан і біорізноманіття екосистем Шацького національного природного парку та інших природоохоронних територій*: матер. всеукр. наук. конф, присвяч. пам'яті проф., д. б. н. К. А. Татарінова. (Львів, 9–12 верес. 2021 р.). Львів : Сполом. 2021. С. 95–96.
8. Паламаренко О. В., Різун Е. М. Тваринне населення дендрарію ботанічного саду НЛТУ України. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2019. Т. 29, № 3. С. 44–47. <https://doi.org/10.15421/40290309>
9. Фесенко Г. В., Бокотей А. А. Птахи фауни України: польовий визначник. Київ, 2002. 416 с.

References

1. Bokotei A. A. Vydovyi sklad i chyselnist ornitofauny m. Lvova. *Naukovi zapysky Derzhavnoho pryrodoznavchoho muzeiu NAN Ukrainy*. Lviv. 1994. T. 11. S. 5–15. [in Ukrainian]
2. Bokotei A. A. Hnizdova ornitofauna mista Lvova ta osnovni prychny ii zmin (za rezultatamy skladannia hnizdovykh atlasiv ptakhiv u 1994–1995 ta 2005–2007 rr.). *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Serii: Biolohiia*. 2008. Vyp. 23. S. 17–25. [in Ukrainian]
3. Bokotei A. A. Dynamika hnizdovoi ornitofauny selitebnoi chastyny Lvova za period mizh 2006 i 2018 rokamy. *Naukovi zapysky Derzhavnoho pryrodoznavchoho muzeiu*. Lviv. 2020. Vyp. 36. S. 95–106 DOI: <https://doi.org/10.36885/nzdpm.2020.36.95-106> [in Ukrainian]
4. Bokotei A. A. Ohliad ornitofauny mista Lvova. *Berkut*. T. 4 (1–2). 1995. S. 3–13. [in Ukrainian]
5. Kendzora N. Z. Dendrarii Botanichnoho sadu NLTU Ukrainy v kompleksnii pidhotovtsi fakhivtsiv lisovoho i sadovo-parkovoho hospodarstva. *Aktualni problemy ozelenennia naselenykh mist: osvita, nauka, vyrobnytstvo, mystetstvo formuvannia landshaftu*: mater. III mizhnar. nauk-prakt. konf., prysviachenoj do 10-richchia vidkryttia napriamu pidhotovky «Lisove ta sadovo-parkove hospodarstvo» (Bila Tserkva, 25–26 trav. 2017 r). Bila Tserkva. 2017. S. 72–74. [in Ukrainian]
6. Kuzo H. Suchasnyy stan i perspektyvy doslidzhen ornitofauny peredmist mista Lvova. *Visnyk Lvivskoho universytetu. Serii biologichna*. 2016. Vyp. 72. S. 3–14. [in Ukrainian]
7. Palamarenko O. V. Ssvavtsi dendrariiu botanichnoho sadu Natsionalnoho lisotekhnichnoho universytetu Ukrainy. *Stan i bioriznomanittia ekosystem Shatskoho natsionalnoho pryrodnoho parku ta inshykh pryrodookhoronnykh terytorii*: mater. vseukr. nauk. konf, prysviach. pamiati prof., d. b. n. K. A. Tatarynova. (Lviv, 9–12 veres. 2021 r.). Lviv : Spolom. 2021. S. 95–96. [in Ukrainian]
8. Palamarenko O. V., Rizun E. M. Tvarynne naseleennia dendrariiu botanichnoho sadu NLTU Ukrainy. *Naukovyi visnyk NLTU Ukrainy*. 2019, T. 29, No 3. S. 44–47. <https://doi.org/10.15421/40290309> [in Ukrainian]
9. Fesenko H. V., Bokotei A. A. Ptakhy fauny Ukrainy: polovyi vyznachnyk. K. 2002. 416 s. [in Ukrainian]

O. V. Palamarenko

Ukrainian National Forestry University, Ukraine

ORNITHOLOGICAL FAUNA OF THE DENDRARIUM OF THE BOTANICAL GARDEN OF THE NATIONAL FORESTRY UNIVERSITY OF UKRAINE

The article presents data on bird observations in the Botanical Garden of the National Forestry University of Ukraine. The information was collected from 2017 to 2021. In 2021, 37 species of birds were identified. Of these, 8 species belonging to the Passeriformes series are settled. The best represented family is Muscicapadae, including 7 species. The family Fringillidae includes 6 species, the family Paridae – 5 species. As many as 7 families represent only one species of birds. Birds

identified in 2021 are: The great tit (*Parus major* L.), The Eurasian blue tit (*P. caeruleus* L.), Crested tit, (*P. cristatus* L.), Long-tailed tit (*Aegithalos caudatus* L.), The coal tit (*P. ater* L.), The marsh tit (*P. palustris* L.), The common blackbird (*Turdus merula* L.), Fieldfare (*Turdus pilaris* L.), The song thrush (*T. philomelos* Brehm), Redwing (*T. iliacus* L.), The mistle thrush (*T. viscivorus* L.), The spotted flycatcher (*Muscicapa striata* Pallas), European robin (*Erithacus rubecula* L.), Common wood pigeon (*Columba palumbus* L.), common pigeon (*Columba livia*, Gmelin), Eurasian magpie (*Pica pica* L.), The Eurasian jay (*Garrulus glandarius* L.), Hooded crow (*Corvus cornix* L.), The rook (*C. frugilegus* L.), Great spotted woodpecker (*Dendrocopos major* L.), The middle spotted woodpecker (*D. medius* L.), The white-backed woodpecker (*D. leucotos* Bechstein), Grey-headed woodpecker (*Picus canus* Gmelin), Eurasian nuthatch (*Sitta europaea* L.), Eurasian treecreeper (*Certhia familiaris* L.), Short-toed treecreeper (*C. brachydactyla* Brehm), Hawfinch (*Coccothraustes coccothraustes* L.), Common chaffinch (*Fringilla coelebs* L.), European greenfinch (*Chloris chloris* L.), Eurasian bullfinch (*Pyrrhula pyrrhula* L.), Eurasian siskin (*Spinus spinus* L.), Red crossbill (*Loxia curvirostra* L.), Eurasian blackcap (*Sylvia atricapilla* L.), Eurasian wren (*Troglodytes troglodytes* L.), The goldcrest (*Regulus regulus* L.), Corn bunting (*Emberiza calandra* L.), Common buzzard (*Buteo buteo* L.).

The most populated is the part of the arboretum, which is located at the top of the hill, where there are plantations of conifers, including yew, Amur cork tree grows. Ivy and mistletoe on the trees, attract birds throughout the year. The most important risk factor for birds is cats. A marten also occurs in the protected area. Care gardening has a pronounced negative effect on birds, especially during the nesting season. Such work includes pruning bushes, removing individual trees or dry branches, and removing fallen leaves. The collection of nuts, acorns and seeds is not carried out in full – for animals, there is always a significant supply of crops. No special animal protection measures have been implemented in the protected area. It would be appropriate to hang artificial nests in trees and inform people about the inadmissibility of semi-free keeping of cats that regularly hunt birds.

Keywords: birds, distribution, arboretum, risk factors, protection.

Надійшла 19.01.2022.